

ЩОКВАРТАЛЬНА ОЦІНКА ДІЛОВОГО КЛІМАТУ

Аналітичний звіт за результатами опитування керівників
промислових підприємств в Україні

Квартальне опитування підприємств

Червень 2018

№2 (64)

ГОЛОВНЕ: Оптимістичні виробничі плани та очікування щодо покращення фінансово-економічної ситуації на підприємстві в наступні півроку свідчать про поживлення ділової активності в 2018 році.

Загальні показники ділового клімату та кон'юнктури:

- Значення Агрегованого показника Перспектив Промисловості зросло з -0,15 у IV-му кварталі до 0,01 у I-му кварталі.
- Оцінка менеджерами фінансово-економічної ситуації на підприємстві у I-му кварталі порівняно до IV-го погіршилась.
- Оцінка менеджерами ділового середовища у I-му кварталі порівняно до IV-го покращилась, але значення відповідного індексу залишається від'ємним
- Частка менеджерів, що вважають регуляторний клімат перешкодою зростанню виробництва, порівняно з минулим кварталом, збільшилась до 42,3% з 32,1%.
- Індекс очікуваних змін фінансово-економічної ситуації підприємств покращився його значення зросло з 0,23 у IV-му кварталі до 0,37 у I-му кварталі.
- Індекс очікуваних змін ділового середовища продовжує зростання, його значення збільшилось з 0,13 у IV-му кварталі до 0,27 у I-му кварталі.

Виробництво:

- За оцінками керівників підприємств, у I-му кварталі темпи зростання виробництва зменшилися: значення індексу змін виробництва зменшилось з 0,15 у IV-му кварталі до -0,02.
- Протягом наступних трьох місяців керівники підприємств прогнозують суттєве збільшення темпів зростання виробництва.

Попит:

- Уповільнення виробництва спричинено скороченням внутрішнього попиту, індекс змін внутрішнього попиту зменшився з 0,11 до -0,08.
- В II-му кварталі менеджери очікують поживлення внутрішнього попиту та зростання кількості нових замовлень.

Зайнятість та ринок праці:

- У I-му кварталі спостерігається продовження тенденції до зменшення рівня зайнятості на підприємствах. Значення індексу змін зайнятості становить -0,18.
- У I-му кварталі, керівники підприємств оцінюють ситуацію на ринку праці з пошуком кваліфікованих працівників як більш ускладнену в порівнянні з попереднім кварталом.

Ціни:

- У I-му квартал значення індекс змін цін реалізації готової продукції збільшилися, а значення індекс змін цін сировини, хоча й залишаються високими, зменшуються третій квартал поспіль.
- В II-му кварталі керівники підприємств очікують сповільнення зростання цін як на сировину та матеріали, так і на готову продукцію.

Панель з 300 підприємств обробної промисловості використовується для моніторингу оцінок та очікувань керівників підприємств щодо змін ділового середовища загалом та показників роботи підприємств.

У цьому випуску представлені результати опитування за квітень-травень 2018-го року

Показник: Q1' 2018 до Q4' 2017

Очікування: Q2' 2018 до Q1' 2018

Діловий клімат: оцінка за квітень/травень 2018, очікування на 6 місяців

Ділова активність: оцінка за квітень/травень 2018, очікування на 6 місяців

Автори:
Оксана Кузяків
Вероніка Яцишина

Інститут Економічних Досліджень
та Політичних Консультаций
вул. Рейтарська 8/5-А, 01034 Київ
Тел. (+38044) 278-63-42/60
Факс (+38044) 278-63-36
E-mail: institute@ier.kiev.ua
<http://www.ier.com.ua>

ЗАГАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ

Агрегований показник перспектив промисловості

Значення Агрегованого показника перспектив промисловості збільшилось -0,15 у IV-му квартал 2017 року до 0,01 в I-му кварталі 2018 року. Така зміна відбулась за рахунок зростання значення індексу очікуваних змін виробництва з -0,01 у IV-му кварталі до 0,28 у I-му кварталі та покращення оцінки обсягу нових замовлень з -0,43 до -0,32 (хоча абсолютне значення показника залишається низьким та від'ємним). Значення третьої складової Агрегованого показника — оцінки запасів готової продукції — майже не змінилась й становило -0,07 (-0,06 у попередньому кварталі).

Фінансово-економічна ситуація на підприємствах

Оцінка фінансово-економічної ситуації

У I-му кварталі 2018 року оцінка керівниками фінансово-економічної ситуації на їх підприємстві погіршилася, значення відповідного індексу зменшилось з -0,06 до -0,13. Разом із цим зазначимо, що переважна більшість керівників підприємств (71,1%) інформували про відсутність змін, 22,3% респондентів зазначили погіршення фінансового становища підприємства й лише 6,2% повідомили про покращення фінансово-економічної ситуації на підприємстві.

Порівняно до аналогічного календарного періоду минулого року (I-й квартал 2017 року) значення показника трохи вище: -0,13 до -0,15, ознак різниці знаходиться у межах статистичної похибки.

Очікувані зміни фінансово-економічної ситуації

Очікування менеджерів щодо фінансово-економічної ситуації підприємств на наступні шість місяців продовжують покращуватися. Значення індексу очікуваних змін фінансово-економічної ситуації зросло з 0,23 у IV-му кварталі до 0,37 у I-му кварталі. Це відбулося за рахунок зростання частки «оптимістів» з 23,4% до 32% відповідно та деякого зменшення частки «песимістів» (7% до 5,2%). Половина опитаних керівників підприємств — 50,2% — повідомили, що не очікують змін фінансово-економічної ситуації впродовж наступного півріччя.

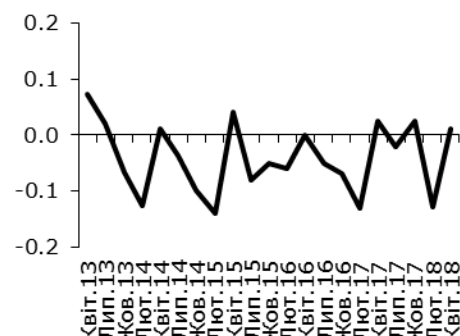
Рівень невизначеності щодо змін фінансово-економічної ситуації на підприємстві в півріччій перспективі

Частка керівників підприємств, які не змогли дати прогноз на наступні 6-ть місяців щодо фінансово-економічної ситуації на підприємстві, в I-му кварталі дорівнювала 10,3%. Значення цього показника практично не змінилося порівняно з IV-м 2017 року (11,7% відповідно). А от порівняно до такого ж календарного періоду 2017 року (I-го кварталі) зафіксовано зменшення частки тих, хто не зміг визначитися з 16,2% до 10,3% відповідно.

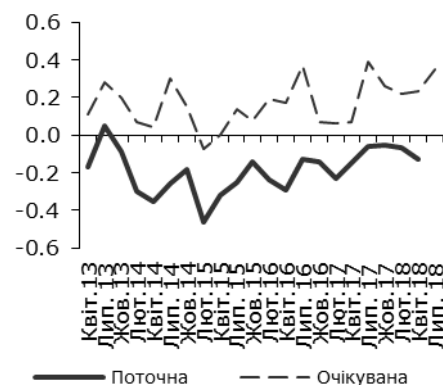
Показники для підприємств різних розмірів та галузей

В залежності від розміру підприємства змінюються очікування менеджерів щодо фінансової ситуації на підприємстві. Чим більший розмір підприємства, тим більш позитивні зміни очікуються. Так індекс очікуваних змін фінансово-економічної ситуації для малих підприємств становить 0,15, для середніх дорівнює 0,39, а для великих становить 0,49. Щодо очікувань в залежності від галузі підприємства, то найбільш оптимістичні керівники підприємств галузі будівельних матеріалів (0,48), машинобудування (0,38) та важкої промисловості (0,32).

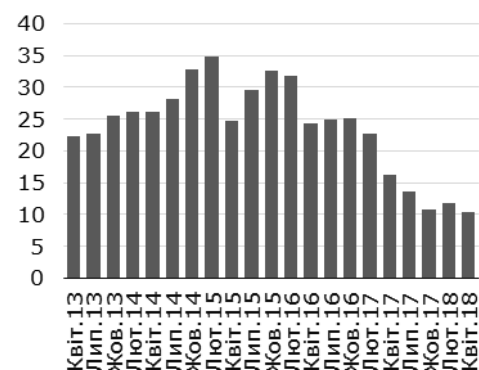
Агрегований показник перспектив промисловості

Фінансово-економічна ситуація на підприємстві

Рівень невизначеності щодо очікуваних змін фінансової ситуації, %

Діловий клімат

Оцінка ділового середовища

Значення ІНДЕКСУ СТАНУ ДІЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА залишаючись від'ємним, зросло з -0,15 у IV-му кварталі до -0,13 у I-му кварталі. Це відбулося за рахунок незначного зростання частки керівників підприємств, які вважають ділове середовище сприятливим - з 5% до 6,2%, та зменшення тих, що вважають середовища незадовільним, — з 24,1% до 21,6%. Разом із цим, переважна більшість опитаних — близько 70% — як й минулого кварталу, оцінює ділове середовище нейтрально.

Порівнюючи індекс поточного ділового середовища за I-й квартал 2018 року із відповідним періодом 2017 року, відмітимо, що значення показника дещо погіршилось (-0,13 та -0,09 відповідно).

У I-му кварталі 2018 року зафіксована незначна різниця між незваженим та зваженим значеннями індексу: незважене значення ІНДЕКСУ СТАНУ ДІЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА дорівнює -0,16, а зважене значення — -0,13. Що означає існування відмінності для підприємств різного розміру: зі зменшення розміру підприємства погіршуються оцінки ділового середовища. Однак цього кварталу зафіксована краща динаміка змін ІНДЕКСУ СТАНУ ДІЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА для малих підприємств. Тут спостерігається найбільше зростання значення індексу — з -0,29 до -0,20. Для середніх підприємств індекс зріс також, але меншою мірою — з -0,16 до -0,15. Для великих підприємств, навпаки значення індексу дещо зменшилося — з -0,03 до -0,08.

Очікувані зміни ділового середовища

Підприємства з оптимізмом дивляться у майбутнє та очікують покращення ділового середовища. В I-му кварталі 2018 року ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ДІЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА збільшився на 14 відсоткових пунктів та становить 0,27 (у попередньому кварталі він становив 0,13). Це відбулося за рахунок збільшення частки тих, хто очікує позитивних змін (з 19,7% до 25,8%), та, одночасно, зменшення частки тих, хто очікує погіршення ділового середовища (відповідно з 12% до 7,2%). Разом із цим, 52,6% керівників підприємств повідомили, що не очікують змін ділового середовища впродовж наступного півріччя.

Значення індексу традиційно відрізняється для підприємств різних розмірів: зі збільшенням розміру підприємства зростає оптимізм. Значення індексу для малих, середніх та великих підприємств, дорівнює відповідно 0,07, 0,29 та 0,38. Зазначимо, що для малих підприємств зафіксовано зростання оптимізму — значення ІНДЕКСУ очікуваних змін ділового середовища для цієї групи зросло з 0,0 IV-му кварталі до 0,07 в I-му кварталі 2018 року.

Керівники усіх галузей промисловості очікують покращення якості середовища для ведення бізнесу. Найбільш позитивні очікування у керівників підприємств галузі будівельних матеріалів (0,42) та харчової промисловості (0,26).

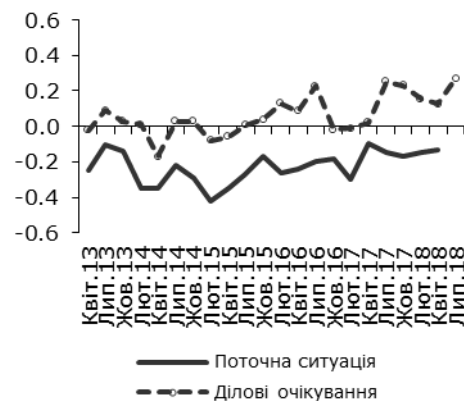
Рівень невизначеності щодо змін ділового середовища в піврічній перспективі

В I-му кварталі 2018 року частка респондентів, які не змогли дати відповідь на питання щодо змін ділового середовища через шість місяців, становила 12%. Вона не змінилась порівняно до переднього кварталу, але зменшилась порівняно до аналогічного календарного періоду 2017 року — у I-му кварталі 2017 року 17% опитаних не могли визначитися у свої очікуваннях.

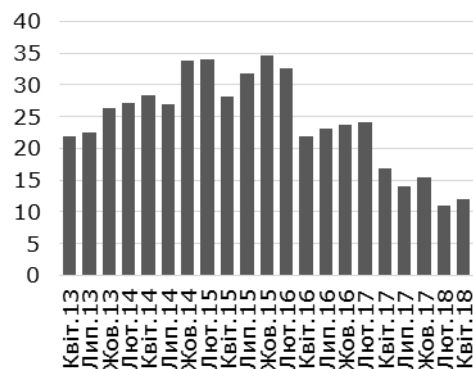
Регуляторний клімат

В I-му кварталі несприятливий регуляторний клімат перемістився з п'ятого на четверте місце у рейтингу перешкод ведення бізнесу. Частка керівників, на думку яких, несприятливий регуляторний клімат, був вагомою перешкодою зростання обсягу виробництва,

Індекси ділового середовища

Рівень невизначеності щодо очікуваних змін ділового середовища, %

збільшилась до 42,3% з 32,1% у IV-му кварталі. Збільшення значення композитного показника¹ відбулось за рахунок збільшення значення показника «високий регуляторний тиск» із 12,5% до 18,9%. Значення показника «корупція» збільшилося до 16,5% (9,2% у минулому кварталі). Водночас значення показника «часті зміни в економічному законодавстві» зменшилась з 17,2% до 14,8%.

Значення композитного показника «несприятливий регуляторний клімат» залежить від розміру підприємства: чим менше підприємство, тим вище значення показника. Так, для малих, середніх та великих підприємств показник дорівнює 45,0%, 41,2% та 38,5% відповідно.

Порівняно до минулого кварталу значення цього показника зросло для усіх розмірів підприємств. Тут так само спостерігається зв'язок з розміром підприємства: чим більше підприємство, тим менше зростання.

Аналізуючи динаміку складових комбінованого показника «несприятливий регуляторний клімат», відзначимо різну динаміку для різних розмірів підприємств. Зокрема «високий регуляторний тиск» зріс не суттєво для малих та великих підприємств (відповідно з 12,7% до 14,0% та з 12,5% до 16,9%). Водночас для середніх підприємств спостерігалось зростання більше ніж вдвічі з 12,2% до 26,8% опитаних.

Часті зміни в економічному законодавстві як перешкода ведення бізнесу назвали перешкодою у веденні бізнесу 15,5% малих підприємств, 12,4% середніх та 16,9% великих підприємств. Порівняно до попереднього кварталу серед малих підприємств спостерігалось зростання частки тих, для кого це є перешкодою (з 12,7% до 15,5%), а для середніх та великих підприємств, навпаки, суттєве зменшення частки респондентів для яких часті зміни в законодавстві є перешкодою, відповідно з 21,1% до 12,4% та з 21,9% до 16,9%.

Корупція як перешкода має різні виміри для підприємств різного розміру. Серед малих підприємств зафіксовано зростання частки респондентів, які вибирають корупцію як перешкоду для ведення бізнесу, майже вдвічі з 12,0% до 23,3%. Серед великих підприємств таке зростання ще більше — майже в чотири рази (!) з 3,1% до 13,8%. Натомість для середніх підприємств, змін практично не відбулося, частка респондентів, які вважають корупцію перешкодою в IV-му кварталі становила 8,9%, а в I-му — 9,3%.

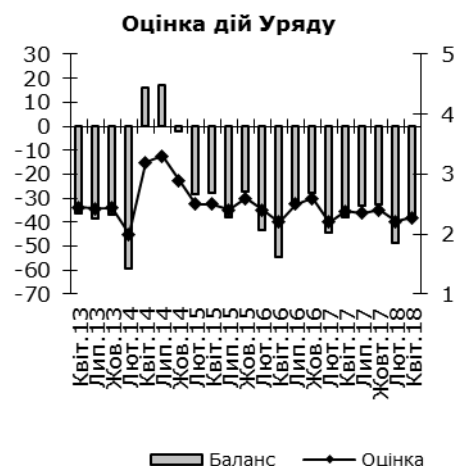
Загалом в структурі комбінованого показника «несприятливий регуляторний клімат» для малих підприємств найбільшу вагу має корупція, для середніх — високий регуляторний тиск, а для великих — вплив усіх трьох компонентів є більш менш однаковий.

Оцінка економічної політики Уряду

За п'ятибальною шкалою, середня оцінка, яку дали респонденти економічній політиці Уряду в I-му кварталі 2018 року, зросла порівняно до IV-го кварталу 2017 року з 2,21 до 2,27 бали. Це відбулося за рахунок зменшення частки тих, хто негативно оцінює роботу уряду з 58,7% до 48,9%, та, одночасно, незначного зростання частки тих, хто ставився позитивно до економічної політики із 10,1% у IV-му кварталі до 11,3%. Водночас, частка керівників підприємств, які вагались з висловленням своїх думок

Регуляторний клімат для підприємств різних розмірів

	До 50 чол.		51-250 чол.		251 і більше чол.	
	IV кв	I кв	IV кв	I кв	IV кв	I кв
Несприятливий регуляторний клімат	31,7	45,0	31,1	41,2	34,4	38,5
Високий регуляторний тиск	12,7	14,0	12,2	26,8	12,5	16,9
Часті зміни економічного законодавства	12,7	15,5	21,1	12,4	21,9	16,9
Корупція	12,0	23,3	8,9	9,3	3,1	13,8

¹ Композитний показник несприятливого регуляторного клімату складається з трьох компонентів: (1) високий регуляторний тиск, (2) часті зміни в законодавстві та (3) корупція, і відображає частку респондентів, які вибрали принаймні один з перерахованих вище факторів.

з цього приводу, збільшився: із 31,1% до 39,8%. Оцінка діяльності Уряду не залежить від регіону розташування підприємства.

Клімат на ринку запозичень

Частка менеджерів, які вважають, що банки готові надати кредити такому підприємству як їхнє, для короткострокових кредитів, зменшилась із 71,9% у IV-му кварталі до 66,8% у I-му кварталі. Для довгострокових кредитів, навпаки, частка тих, хто вважає, що банки готові надати кредит такому підприємству як їхнє, зросла з 64,5% в IV-му до 67,5% в I-му кварталі.

Водночас частка керівників підприємств, хто вважає, що їхнє підприємство може взяти короткостроковий кредит, трохи зменшилась порівняно до попереднього кварталу (відповідно з 34,3% до 32,2%). У випадку довгострокових кредитів навпаки, частка менеджерів, які погоджувались з думкою, що їхнє підприємство може дозволити собі взяти кредит, зросла з 40,1% до 48,5%.

Із збільшенням розміру підприємств суттєво збільшується частка керівників підприємств, які повідомили, що їхнє підприємство може собі дозволити взяти кредит. Так 20,8% керівників малих та 33,3% керівників середніх й 52,4% керівників підприємств відповіли, що можуть дозволити собі взяти короткостроковий кредит. Для довгострокових кредитів відповідні показники становлять – 40,7%, 52,7% та 57,4%

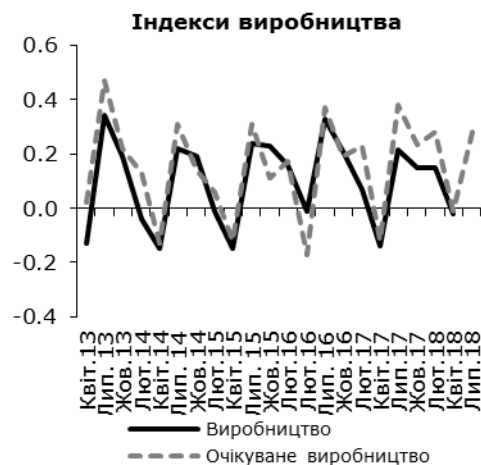
ВИРОБНИЧІ ПОКАЗНИКИ

Значення індексу змін виробництва зменшилося з 0,15 в IV-му кварталі до -0,02 у I-му кварталі. Зауважимо, що значення індексу змінило знак з додатного на від'ємний.

Зменшення цього показника зафіксовано для підприємств усіх розмірів. Для малих підприємств (до 50 працюючих) індекс змін виробництва зменшилось з -0,13 у лютому до -0,17 у квітні; для середніх підприємств (51-250 працюючих) з 0,12 до -0,06. Для великих підприємств зафіксовано різну динаміку для різних підгруп. Для нижнього сегменту великих підприємств значення (251-500 працівників) індексу змін виробництва зменшилось з 0,38 до 0,11 (однак це одна з двох підгруп підприємств за розмірами, де значення індексу залишилось доданім); для середнього сегменту великих підприємств (501-1000 працівників) зафіксоване найбільше зменшення значення індексу зі зміною знаку з 0,25 до -0,15. Для найбільших підприємств (1000+ працюючих) значення індексу зменшилось з 0,39 до 0,33 (це одна з двох підгруп підприємств за розмірами, де значення індексу залишилось доданім). Це найкраще значення для підприємств усіх розмірів.

Про зменшення або відсутність змін (значення наближені до нуля) випуску продукції у I-му кварталі повідомляли керівники підприємств практично усіх галузей, окрім деревообробної галузі, де значення індексу було додатнім (0,06). Найнижчі показники зафіксовано для підприємств будівельних матеріалів (-0,26) та харчової промисловості (-0,18). За оцінками керівників державних та приватизованих підприємств у I-му кварталі 2018 року виробничі показники не змінились (-0,02 та 0,00 відповідно). Водночас, для приватних підприємств показник виробництва становить -0,16.

Протягом наступних трьох місяців керівники підприємств очікують збільшення обсягів виробництва. Індекс очікуваних змін виробництва збільшився з -0,01 (на I-й квартал) до 0,28 (на II-й квартал 2018). Незважаючи на значення індексу змінилось відповідно з -0,05 до 0,24. Частка опитаних менеджерів, які планують збільшити обсяги виробництва у II-му кварталі порівняно до I-го кварталу 2018 року збільшилась із 20,8% до 39,3%, частка тих, хто планує зменшення випуску, скоротилась з 25,7% до 15,4%. Також скоротилась

частка тих, хто не планують змінювати обсяги виробництва в наступному кварталі, — з 53,5% в лютому до 45,2% травні.

Оцінка очікуваних змін обсягу виробництва в наступному кварталі відрізняється в залежності від галузі промисловості та розміру підприємства. Підприємства усіх галузі промисловості очікують на збільшення обсягів виробництва. Найкращі очікування у підприємств будівельних матеріалів (0,58), що можна пояснити сезонністю, адже індекс очікуваних змін виробництва для галузі будівельних матеріалів на 2 квартал усіх попередніх років завжди набував суттєвих позитивних значень. Також суттєвого зростання обсягів виробництва очікують підприємства машинобудування та деревообробки (відповідні індекси мають значення по 0,35). Найменш суттєвих збільшення обсягів виробництва очікують підприємства поліграфії (0,08).

Серед підприємств різних розмірів, виробничі плани покращилися для усіх підприємств, однак, для малих підприємств, значення індексу наближене до нуля та становить 0,04, а для найбільших підприємств (1000+ працюючих), індекс очікуваних змін обсягів виробництва має значення найбільше значення — 0,40.

Попит, реалізація, нові замовлення

В I-му кварталі 2018 року спостерігається зменшення рівня попиту та продаж та скорочення кількості нових замовлень. На II-квартал підприємства мають оптимістичні очікування щодо зростання усіх показників попиту.

Внутрішній попит. Індекс змін внутрішнього попиту у I-му кварталі зменшився та набув від'ємного значення -0,08 (порівняно з 0,11 у IV-му кварталі). Зокрема, 26,8% опитаних керівників підприємств повідомили про зменшення попиту і 14,8% про його зростання. В IV-му кварталі ці показники становили 24,1% і 27,9% відповідно. У II-му кварталі 26,8% опитаних прогнозують зростання внутрішнього попиту, проти 11,8%, які очікують на зменшення внутрішнього попиту. В результаті значення індексу очікуваних змін внутрішнього попиту суттєво збільшилося та становить 0,17 (-0,26 у минулому кварталі).

Зовнішній попит. На думку менеджерів зовнішній попит не змінився у I-му кварталі 2018 року. Значення індексу змін зовнішнього попиту не змінилося та другий квартал поспіль наближене до нуля і становить 0,01.

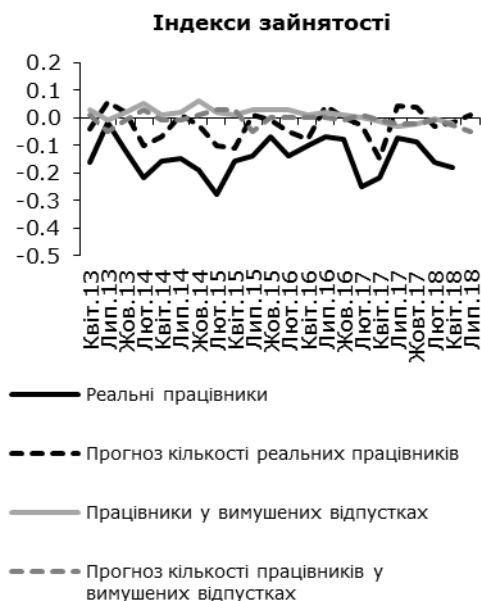
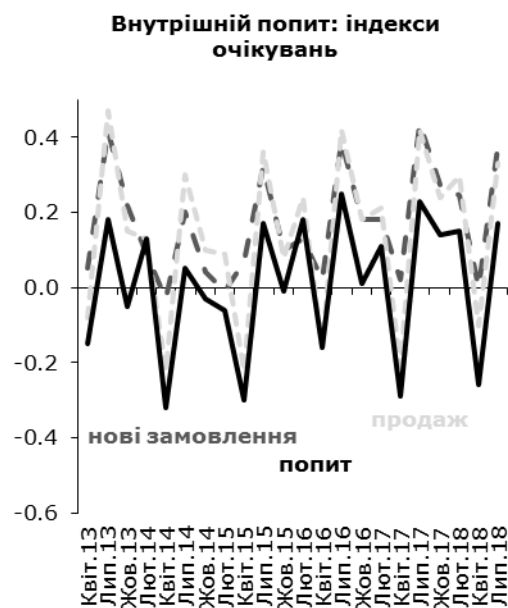
У II-му кварталі 2018 року менеджери очікують прискорення темпів росту зовнішнього попиту: індекс очікуваних змін зовнішнього попиту становить 0,05 (порівняно з -0,09 для I-го кварталу 2018 року).

Продаж. За оцінками респондентів, обсяги реалізованої продукції, порівняно з IV-м кварталом зменшилися, про що свідчить зменшення значення індексу змін продажів з 0,20 у IV-му кварталі до -0,01 у I-му кварталі. Це відбувалося на фоні зниження попиту у I-му кварталі. На наступні три місяці менеджери очікують суттєвого зростання обсягів продажу. Значення індексу очікуваних змін продажів суттєво збільшилося та становить 0,33 (-0,10 у минулому кварталі).

Нові замовлення. Значення індексу змін нових замовлень продовжило тенденцію до спаду та зменшилось у I-му кварталі до 0,03 (порівняно із 0,14 у IV-му кварталі). Зокрема, 21,6% зазначили про збільшення нових замовлень у I-му кварталі, ніж у попередньому, на противагу 21,9%, що вказали на зменшення кількості нових замовлень. В другому кварталі менеджери очікують зростання нових замовлень, значення індексу очікуваних змін нових замовлень зросло від нуля до 0,38.

Зайнятість

У I-му кварталі 2018 року спостерігається продовження тенденції

до спаду рівня зайнятості на підприємствах. Значення індексу змін зайнятості становить -0,18 (-0,16 у попередньому кварталі). 24,4% опитаних менеджерів зазначили, що рівень зайнятості на їх підприємстві зменшився, проти 4,9%, які відзначили збільшення кількості працівників на їх підприємстві.

В II-му кварталі 2018-го року керівники підприємств не очікують суттєвих змін рівня зайнятості. Зважене значення індексу очікуваних змін зайнятості становить 0,01, а не зважене значення - 0,01. 81,0% керівників підприємств вказали, що рівень зайнятості не зміниться. 9,9% зазначили, що очікують зниження рівня зайнятості та 9,1% очікує на підвищення рівня зайнятості.

Ринок праці

На думку опитаних менеджерів труднощі з пошуком некваліфікованих працівників збільшились у порівнянні з минулим кварталом. Індекс труднощів при пошуку некваліфікованих працівників у I-му кварталі становить 0,39 (0,30 у IV-му кварталі). Водночас для кваліфікованих працівників значення індексу третій квартал поспіль залишається на однаковому рівні та становить 0,56. Вищі показники для пошуку кваліфікованих кадрів свідчать про те, що менеджери підприємств частіше стикаються із труднощами при пошуку саме кваліфікованих працівників.

Перешкоди зростанню виробництва

У I-му кварталі, традиційно перше місце у рейтингу перешкод зростанню виробництва посідає проблема «низького попиту». Частка опитаних менеджерів, на думку яких нестача замовлень є перешкодою зростанню виробництва, становила 59,8% (64,9% у минулому кварталі). Перелік трьох основних перешкод не змінилась у I-му кварталі 2018 року. Друге місце в списку посідає перешкода «проблеми ліквідності» та становить 51,5% (53,4% в минулому кварталі). Брак обігових коштів продовжує бути перешкодою для більше, ніж половини промислових підприємств. Третьою перешкодою зростанню виробництва керівники підприємств назвали «високий конкурентний тиск» - 46,7% (38,9% в минулому кварталі).

Як зазначалося в розділі вище, «несприятливий регуляторний клімат» посідає четверте місце. П'ятою та шостою перешкодами у рейтингу є «надмірне оподаткування» та «несприятлива політична ситуація», відповідно. Найменш вагомими перешкодами для підприємств були «застарілі технології» (10,3%) «проблеми з енергопостачанням» (10,3%) та «брак виробничих потужностей» (5,8%).

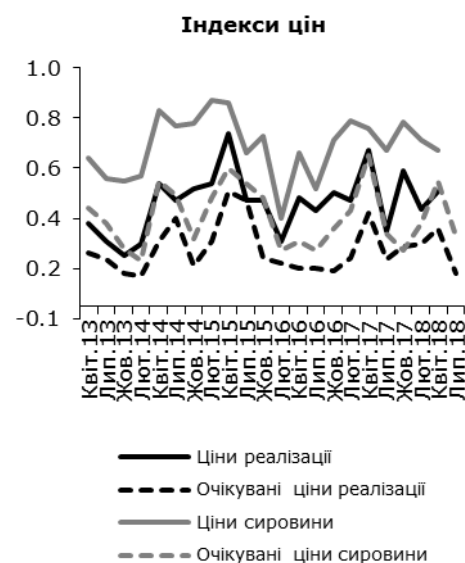
Серед підприємств різного розміру рейтинг перешкод зростанню виробництва відрізняється. Вага перешкоди «низького попиту» зменшується із збільшенням розміру підприємств. Частка керівників малих підприємств, які обрали недостатній обсяг замовлень як перешкоду становить 66,7%, середніх - 55,7%, та великих підприємств - 52,3%. «Проблеми ліквідності» найбільше турбують середні підприємства - 62,9%, та найменше малі підприємства - 42,6%, серед великих підприємств - 52,3%. Проблема «корупції» найбільше турбує малі підприємства та найменше середні - 23,3% та 9,3%, відповідно.

ФІНАНСОВІ ПОКАЗНИКИ

Ціни

У I-му кварталі 2018 року індекс змін ціни на сировину та матеріали залишається на високу рівні, як і минулого кварталу. Так, значення індексу змін ціни сировини становило 0,62 (у IV-му кварталі значення відповідного індексу становило 0,66). Оцінка рівня цін реалізації готової продукції збільшилась в поточному кварталі. Індекс цін реалізації відповідно становив 0,46 (у IV-му кварталі 0,39).

Перешкоди зростанню виробництва				
	III 17	IV 17	I 18	I 18 до IV 17
1. Низький попит	62,8	64,9	59,8	-5,1
2. Проблеми ліквідності	50,0	53,4	51,5	-1,9
3. Високий конкурентний тиск	44,0	38,9	46,7	+7,8
4. Несприятливий регуляторний клімат:	36,9	32,1	41,9	+10,2
Високий регуляторний тиск	20,5	12,5	18,9	+6,4
Корупція	11,1	9,2	16,5	+7,3
Зміни в економічному законодавстві	17,8	17,2	14,6	-2,4
5. Надмірне оподаткування	28,5	32,8	33,7	+0,9
6. Несприятлива політична ситуація	36,2	29,7	32,3	+2,6
7. Недостатньо сировини	21,1	22,6	25,8	+3,2
8. Високі ставки кредитів	20,8	23,6	19,9	-3,7
9. Недостатньо кваліфікованих працівників	12,4	15,2	19,2	+4,0
10. Доступність кредитів	5,7	8,4	11,3	+2,9
11. Застарілі технології	13,8	10,8	10,3	-0,5
12. Проблеми з енергопостачанням	4,4	5,7	10,3	+4,6
13. Брак виробничих потужностей	9,1	10,5	5,8	-4,7

Для наступних трьох місяців менеджери передбачають сповільнення темпів росту цін як на сировину так і на готову продукцію. Значення індексу очікуваних змін для цін на сировину становило 0,28 (0,50 у попередньому кварталі). Значення індексу очікуваних змін цін РЕАЛІЗАЦІЇ становить 0,13 (0,31 у попередньому кварталі).

Прибутковість

За оцінками 63,9% менеджерів, у I-му кварталі 2018 року фінансові результати підприємств практично не змінились порівняно до IV-го кварталу 2017 року. При цьому 13,7% менеджерів вказали на покращення фінансових результатів проти 22,5% менеджерів, які зазначили про погіршення прибутковості підприємства. Відповідно значення індексу прибутковості зменшилося та набуло від'ємних значень і становить -0,05 (0,06 у IV-му кварталі 2017 року).

Показники прибутковості порівняно з попереднім кварталом зменшились для більшості галузей промисловості. Найменш позитивні фінансові результати, як і у попередньому кварталі виявились для підприємств важкої промисловості – значення відповідного індексу -0,16 (-0,12 у лютому) та будівельних матеріалів – відповідний індекс становить -0,33 (-0,30 у лютому). Керівники підприємства деревообробної галузі другий квартал поспіль повідомляють про відсутність змін рівня прибутковості, значення відповідного індексу становить нуль, як і в попередньому кварталі.

На II-й квартал 2018 року керівники очікують суттєвого покращення рівня прибутковості на своїх підприємствах. Значення індексу очікуваних змін прибутковості становить 0,13 у I-му кварталі 2018 року, в порівнянні із значенням -0,10 в IV-му кварталі.

Конкурентний тиск

На думку керівників підприємств, рівень конкурентного тиску з боку вітчизняних товаровиробників у I-му кварталі продовжує посилюватися. Значення відповідного індексу становить 0,29 (для IV-го кварталу 0,20). У розрізі галузей – більшість зазначили посилення конкурентного тиску, найбільше його відчували підприємства промисловості деревообробних матеріалів (з 0,12 до 0,35), будівельних матеріалів (з 0,34 до 0,54) та важкої промисловості (з 0,16 до 0,30). Хоч значення індексу конкурентного тиску з боку вітчизняного виробника підприємства галузі машинобудування збільшилося (з -0,23 до -0,10), але при цьому має від'ємне значення, що означає що частка, тих, хто відчув конкурентний тиск є меншою за тих хто його не відчув – 23,7% проти 33,9%.

Разом з тим, менеджери відзначають, що конкурентний тиск з боку товаровиробників Росії/країн СНД та з боку інших іноземних конкурентів зменшився, але не так суттєво як в IV-му кварталі. Значення індексу конкурентного тиску з боку Росії становить -0,10 (у IV-му кварталі становило -0,27) та індексу конкурентного тиску з боку іноземних конкурентів -0,05 (у IV-му кварталі становило -0,28).

Таким чином, головними конкурентами українських підприємств на внутрішньому ринку, за оцінками керівників, залишаються вітчизняні виробники: 41,6% респондентів визначили рівень конкурентного тиску з їхнього боку як середній та 42,6% як високий.

Додаток 1: Методологія

Проект "Ділова думка" - це моніторинг, прогнозування та аналіз економічної активності в країні за допомогою інформації, отриманої "з перших рук" - безпосередньо від представників ділових кіл.

Мета проекту полягає у виявленні впливу економічної політики на розвиток бізнесу в Україні шляхом моніторингу оцінок та очікувань керівників підприємств.

Для досягнення мети проекту ми використовуємо широко знаний в світовій практиці метод кон'юнктурних досліджень. Метод кон'юнктурних досліджень є добре відомим у світі інструментом для збору інформації про цикл економічної активності. Пріоритет тут віддається змінним, які вимірюють ранні стадії процесу виробництва (наприклад, нові замовлення, попит), здатні швидко реагувати на зміни в економічній діяльності (наприклад, запаси), та вимірюють ділові очікування або є чутливими до очікувань (наприклад, загально економічна ситуація).

Результатом кон'юнктурних досліджень є коротка, "стиснута" картина економіки або окремого сектору, своєчасні підказки відносно економічних тенденцій в коротко- та середньостроковій перспективі, майбутні "поворотні" точки циклу економічної активності.

Завдання проекту полягають в отриманні незалежних та достовірних даних про економічну ситуацію на мікрорівні, визначенні пріоритетних проблем, з якими стикаються суб'єкти господарювання, наданні об'єктивної та неупередженої оцінки та прогнозу ділового клімату та економічних тенденцій.

В дослідженні кон'юнктури підприємств використовуються наступні показники:

Індекс змін ділового середовища – вимірює оцінки керівників підприємств щодо змін середовища для ведення бізнесу за останні шість місяців;

Індекс очікуваних змін ділового середовища – вимірює очікування керівників підприємств щодо змін ділового середовища для ведення бізнесу в наступні шість місяців.

Індекс змін фінансово-економічної ситуації підприємства – вимірює оцінки керівників підприємств щодо змін фінансово-економічної ситуації на підприємстві за останні шість місяців;

Індекс очікуваних фінансово-економічної ситуації підприємства – вимірює очікування керівників підприємств щодо змін фінансово-економічної ситуації на опитаних підприємствах в наступні шість місяців

Індекс стану (якості) ділового середовища – вимірює оцінки керівників підприємств щодо поточного стану середовища для ведення бізнесу.

Індекс стану (якості) фінансово-економічної ситуації – вимірює оцінки керівників підприємств щодо поточного стану фінансово-економічної ситуації на підприємстві.

Агрегований показник перспектив промисловості (*industrial confidence indicator*) розраховується як середнє арифметичне індексів очікуваних змін виробництва, оцінки обсягу нових замовлень та оцінки запасів готової продукції (останній зі знаком мінус).

Загальний показник "несприятливий регуляторний клімат" складається з трьох компонентів: (1) високий регуляторний тиск, (2) часті зміни в законодавстві та (3) корупція, і відображає частку респондентів, які вибрали принаймні один з перерахованих вище факторів.

Індекси конкурентного тиску – вимірює оцінки конкурентного тиску протягом останніх 3-х місяців.

Всі індекси рахуються за єдиною методологією. Ми зараховуємо відповіді як +1, коли підприємство відповідає, що показник збільшився, 0 – якщо він не змінився і -1 – якщо зменшився. Наприклад, якщо зі 100 респондентів 20 вказали на зростання виробництва, 50 респондентів звітували про його скорочення, і 30 зазначили, що все залишилося без змін, то відповідне значення індексу буде -0,30. Додатне (від'ємне) значення індексу означає, що частка підприємств, де зросло виробництво, є більшою (меншою), ніж кількість тих, де виробництво скоротилось. Кожний індекс більший за +0,09 або менший за -0,09 є статистично значущим і відрізняється від нуля з ймовірністю помилки 5%.

Підставою групування підприємств за розміром є кількість працівників. Ми виділяємо такі групи підприємств за розміром: малі (до 50 працівників), середні (51-250 працівників), великі середні (251-500 працівників), великі (501-1000 працівників) та найбільші (понад 1000 працівників). Іноді, коли немає суттєвих між групових відмінностей, три останні групи ми називаємо групою великих підприємств.

За більш детальною інформацією про характеристики вибірки, структуру анкети, методологію обрахунку індексів та за повними даними дослідження звертайтеся до Оксани Кузяків kuziakiv@ier.kiev.ua.

Додаток 2: Вибірка

Вибірка дослідження базується на панелі, яка використовується для Квартального Опитування Підприємств та включає 300 підприємств обробної промисловості, розташованих в чотирьох регіонах України. Рівень відповідей становить 97,0%. Структура вибірки відображає структуру панелі. Підприємства розташовані в Київській, Львівській, Харківській, Одеській, Хмельницькій, Сумській, Тернопільській, Рівненській, Вінницькій та Івано-Франківській областях. Близько 2/3 підприємств знаходяться в обласних центрах, 1/3 представляють інші населені пункти.

Середній розмір підприємства, виміряний за кількістю працюючих, становить 261. Ми виділяємо такі групи підприємств за розміром: малі (до 50 працівників), середні (51-250 працівників), великі середні (251-500 працівників), великі (501-1000 працівників) та найбільші (понад 1000 працівників). Іноді, коли немає суттєвих між групових відмінностей, три останні групи називаються групою великих підприємств.

У вибірку входять підприємства машинобудування, будівельних матеріалів, обробки деревини, легкої промисловості, харчової промисловості, поліграфії та важкої промисловості.

Структура вибірки в I-му кварталі 2018 року, % підприємств

Галузі промисловості, %		Регіони, %		Кількість працівників, %	
	Q1'18				Q1'18
Важка ² промисловість	10,3	Львів	11	Менше 50	44,3
Машинобудування	20,3	Київ	21,6	51 — 250	33
Обробка деревини	5,8	Харків	24,7	251 — 500	13,1
Будівельні матеріали	8,9	Вінниця	6,9	501 — 1000	4,1
Легка промисловість	12,4	Хмельницький	12,4	Більше 1000	5,5
Харчова промисловість	24,7	Суми	5,8		
Поліграфія	8,6	Одеса	4,1		
Інше	8,9	Тернопіль	2,4		
		Рівне	6,9		
		Івано-Франківськ	4,1		

² До важкої промисловості ми відносимо металургію, хімічну, нафтохімічну та паливну промисловість.

Додаток 3: Основні показники кон'юнктури промислового сектору (квітень 2018 року)

Назва показника (індекси)	За розміром				За галузями							
	Всі	Малі	Середні	Великі	Важка	Машбуд	Дереобр	Будмат	Легка	Харчова	Поліграфії	Інші
Оцінка ділового середовища	-0,13	-0,20	-0,15	-0,08	-0,10	-0,26	0,06	-0,35	-0,19	-0,08	-0,13	-0,12
Очікувані зміни ділового середовища	0,27	0,07	0,29	0,38	0,18	0,20	0,13	0,42	0,15	0,26	0,10	0,29
Оцінка ділової активності	-0,13	-0,22	-0,13	-0,04	-0,13	-0,22	-0,06	-0,27	-0,14	-0,11	-0,29	-0,08
Очікувані зміни ділової активності	0,37	0,15	0,39	0,49	0,32	0,38	0,18	0,48	0,16	0,29	0,11	0,48
Виробництва	-0,02	-0,17	-0,06	0,11	-0,04	0,02	0,06	-0,26	-0,03	-0,18	-0,12	0,11
Очікуваних змін виробництва	0,28	0,04	0,38	0,40	0,17	0,35	0,35	0,58	0,16	0,13	0,08	0,22
Внутрішнього попиту	-0,08	-0,18	-0,09	-0,05	0,04	-0,07	-0,18	-0,26	-0,12	-0,09	-0,12	-0,29
Зовнішнього попиту	0,01	-0,24	0,05	0,09	0,06	-0,11	-0,33	-0,18	0,04	0,06	-0,11	-0,06
Продажів	-0,01	-0,17	-0,04	0,14	0,00	-0,07	0,00	-0,37	0,03	-0,10	0,00	0,11
Очікуваних змін продажів	0,33	0,08	0,48	0,42	0,25	0,48	0,35	0,58	0,22	0,10	0,21	0,26
Нових замовлень	0,03	-0,09	0,04	0,11	0,13	-0,02	0,00	-0,38	0,03	0,03	0,16	0,08
Зайнятість	-0,18	-0,21	-0,15	-0,22	-0,32	-0,17	-0,12	-0,19	-0,24	-0,17	-0,20	-0,18
Очікуваних змін зайнятості	0,01	-0,05	0,02	0,03	-0,09	0,00	0,07	0,19	-0,07	-0,04	-0,08	0,04
Цін сировини	0,62	0,54	0,64	0,69	0,80	0,85	0,47	0,85	0,49	0,39	0,72	0,43
Очікуваних змін цін сировини	0,28	0,09	0,34	0,40	0,50	0,39	0,06	0,42	0,10	0,19	0,21	0,04
Цін реалізації	0,46	0,37	0,45	0,55	0,80	0,56	0,44	0,62	0,27	0,20	0,64	0,32
Очікуваних змін цін реалізації	0,13	0,03	0,15	0,19	0,22	0,12	0,06	0,31	0,00	0,04	0,04	0,14
Фінансові результати (прибутковість)	-0,05	-0,16	-0,08	0,05	-0,16	0,02	0,00	-0,33	-0,11	-0,10	-0,04	-0,04
Очікувані зміни фінансових результатів (прибутковості)	0,13	-0,02	0,18	0,23	0,00	0,18	0,19	0,20	0,03	0,11	0,00	0,13
Конкурентний тиск з боку вітчизняних виробників	0,29	0,24	0,34	0,28	0,30	-0,10	0,35	0,54	0,33	0,40	0,50	0,27
Конкурентний тиск з боку виробників Росії/СНД	-0,10	-0,31	-0,07	0,03	0,07	-0,35	0,13	-0,18	0,17	-0,19	-0,57	-0,04

Конкурентний тиск з боку іноземних виробників	-0,05	-0,30	-0,05	0,13	0,03	-0,17	0,07	-0,40	0,25	-0,15	-0,67	0,05
---	-------	-------	-------	------	------	-------	------	-------	------	-------	-------	------

Додаток 4: Рейтинг перешкод зростанню виробництва (квітень 2018 року)

Перешкоди зростанню виробництва	За розміром				За галузями							
	Всі	Малі	Середні	Великі	Важка	Машбуд	Дереобр	Будмат	Легка	Харчова	Поліграфії	Інші
1.Низький попит	59,8	66,7	55,7	52,3	50,0	69,5	52,9	65,4	58,3	48,6	88,0	53,8
2.Проблеми ліквідності	51,5	42,6	62,9	52,3	70,0	57,6	41,2	53,8	50	47,2	48,0	38,5
3.Високий конкурентний тиск	46,7	47,3	45,4	47,7	40,0	27,1	41,2	50	50	59,7	68,0	38,5
4.Несприятливий регуляторний клімат	42,3	45	41,2	38,5	40,0	33,9	58,8	26,9	55,6	45,8	24,0	57,7
5.Надмірне оподаткування	33,7	41,9	26,8	27,7	13,3	28,8	23,5	34,6	38,9	41,7	36,0	42,3
6.Несприятлива політична ситуація	32,3	31,8	32	33,8	36,7	49,2	29,4	26,9	38,9	20,8	12,0	38,5
7.Недостатньо сировини	25,8	20,9	26,8	33,8	40,0	37,3	35,3	26,9	13,9	22,2	20,0	7,7
8.Високі ставки кредитів	19,9	17,1	20,6	24,6	30,0	11,9	29,4	30,8	5,6	25	16,0	19,2
9.Нестача кваліфікованих працівників	19,2	12,4	24,7	24,6	20,0	33,9	17,6	26,9	13,9	11,1	12,0	15,4
10.Високий регуляторний тиск	18,9	14	26,8	16,9	10,0	18,6	17,6	15,4	27,8	22,2	16,0	15,4
11.Корупція	16,5	23,3	9,3	13,8	13,3	8,5	41,2	7,7	36,1	15,3	4,0	19,2
12.Часті зміни економічного законодавства	14,8	15,5	12,4	16,9	20,0	11,9	11,8	3,8	11,1	18,1	8,0	30,8
13.Доступність кредитів	11,3	14,0	11,3	6,2	10,0	16,9	17,6	7,7	11,1	8,3	16,0	3,8
14. Застарілі технології	10,3	13,2	8,2	7,7	6,7	8,5	11,8	7,7	13,9	6,9	28,0	7,7
15.Проблеми енергопостачання ³	10,3	8,5	11,3	12,3	16,7	10,2	17,6	7,7	2,8	16,7	0,0	3,8
16.Брак виробничих потужностей	5,8	7,8	5,2	3,1	3,3	1,7	0,0	11,5	8,3	5,6	12,0	7,7

Додаток 5. Основних показників (індекси) за останні 12 періодів спостережень

Назва показника	2015			2016			2017			2018		
	2кв	3 кв	4кв	1кв	2кв	3 кв	4кв	1кв	2кв	3 кв	4кв	1кв
Оцінка ділового середовища	-0,26	-0,17	-0,26	-0,24	-0,20	-0,18	-0,30	-0,09	-0,15	-0,17	-0,15	-0,13
Очікувані зміни ділового середовища	0,04	0,13	0,09	0,22	-0,02	-0,01	0,01	0,25	0,23	0,15	0,13	0,27
Оцінка ділової активності	-0,25	-0,14	-0,24	-0,29	-0,13	-0,14	-0,23	-0,15	-0,06	-0,05	-0,06	-0,13
Очікувані зміни ділової активності	+0,08	+0,19	+0,17	+0,37	+0,07	+0,06	+0,07	+0,39	+0,26	+0,22	+0,23	+0,37
Виробництва	+0,24	+0,23	+0,16	-0,01	+0,33	+0,21	+0,07	-0,14	+0,22	+0,15	+0,15	-0,02
Очікуваних змін виробництва	+0,11	+0,17	-0,17	+0,37	+0,19	+0,23	-0,12	+0,38	+0,23	+0,28	-0,01	+0,28
Внутрішнього попиту	+0,12	+0,14	+0,10	-0,02	+0,18	+0,12	+0,07	-0,19	+0,21	+0,07	+0,11	-0,08
Зовнішнього попиту	-0,07	-0,05	0,00	-0,07	0,00	-0,01	-0,07	-0,10	0,07	0,06	0,01	+0,01
Продажів	+0,25	+0,25	+0,16	-0,02	+0,33	+0,21	+0,11	-0,16	+0,30	+0,16	+0,20	-0,01
Очікуваних змін продажів	+0,08	+0,24	-0,16	+0,42	+0,18	+0,21	-0,21	+0,42	+0,24	+0,30	-0,10	+0,33
Нових замовлень	+0,08	+0,09	-0,01	-0,05	+0,22	+0,06	+0,09	-0,02	+0,29	+0,21	+0,14	+0,03
Зайнятість	-0,14	-0,07	-0,14	-0,10	-0,07	-0,08	-0,25	-0,22	-0,07	-0,09	-0,16	-0,18
Очікуваних змін зайнятості	-0,01	-0,05	-0,08	+0,04	0	-0,03	-0,15	+0,04	+0,04	-0,03	-0,02	+0,01
Цін сировини	+0,61	+0,68	+0,35	+0,61	+0,47	+0,66	+0,74	+0,71	+0,62	+0,73	+0,66	+0,62
Очікуваних змін цін сировини	+0,43	+0,22	+0,26	+0,22	+0,31	+0,38	+0,60	+0,29	+0,22	+0,33	+0,50	+0,28
Цін реалізації	+0,42	+0,42	+0,26	+0,43	+0,38	+0,45	+0,42	+0,62	+0,30	+0,54	+0,39	+0,46
Очікуваних змін цін реалізації	+0,19	+0,17	+0,15	+0,15	+0,14	+0,19	+0,37	+0,19	+0,24	+0,25	+0,31	+0,13
Фінансові результати (прибутковість)	-0,03	+0,01	-0,03	-0,12	+0,02	+0,01	+0,01	-0,03	+0,11	+0,06	+0,06	-0,05
Очікувані зміни фінансових результатів (прибутковості)	+0,01	+0,00	-0,10	+0,10	0,00	+0,00	-0,04	+0,19	+0,11	+0,10	-0,10	0,13
Конкурентний тиск з боку вітчизняних виробників	-0,11	+0,12	+0,13	+0,12	+0,21	+0,15	+0,12	+0,19	+0,16	+0,38	+0,20	+0,29
Конкурентний тиск з боку виробників Росії/СНД	-0,14	-0,15	-0,24	-0,18	-0,23	-0,18	-0,26	-0,31	-0,39	-0,18	-0,27	-0,10
Конкурентний тиск з боку іноземних виробників	-0,09	-0,15	-0,18	-0,10	-0,14	-0,18	-0,15	-0,29	-0,28	-0,16	-0,28	-0,05